

افغانستان ده گى اۋزبېك لىر تىلى ده ايشله تيله ديگن عبارلر

هر بير تيل ده نطقنى جاذبه لى ، تاثيرلى چيقيشى اوچون خدمت قيله ديگن عبارلر موجود. اولرنى اروپا عالم لرى فرازىولوگيزم دېب اته يدي لىر. بونده ي بيريكمه لىر فكري اىخچم ، آبرزلى ، لونده افاده لشگه ياردم بېره دى. افغانستان ده گى اۋزبېك لىر نطقى ده ايشله تيله ديگن بونده ي عبارلر يوقا ريده گى فكري تصدقله يدى: قروت اېزماق- كۆپ گپيرماق ، شاخ چيقرماق- مغرور بۇلماق ، سوت دن آق ، سوودن تىنيق- جووه پاكيژه ، گيلمىنى ييغماق- ايشىنى ييغىشتيرماق ، سووگه سوينماق- اساس سيز نرسه گه ايشانماق.

عالم و يازوچى محمد حليم يارقين كۆپ يىل لىر دوامى ده شمالى افغانستان ، اينقسه سرپل ، جوزجان و بلخ ولايت لىر ده يشاوچى اۋزبېك لىر تىلى ده ايشله تيله ديگن مجازى بيريكمه لىر ييغىب تهران (ايران) ده لغت حالى ده نشر اېتدى. «اۋزبېك تىلى فرازىولوژيك سۆزلىگى» ده جمع (۳۰۰۰) گه يقين كۆچمه معناده گى بيريكمه لىر ييغىلگن. كتاب اىگى قىسم دن عبارت:

۱. كيريش (۲۰-۵ بېت لىر)؛

۲. لغت (۲۱-۴۳۸ بېت لىر).

كيريش قىسمى ده عالم اوشبو لغتنى تيارلش ده اۋزبېك و تورك عالم لىر نىنگ بو ساحه ده گى يوتوق لىر دن اونوملى فايده لىگن ليگىنى ممنونيت بىلن قيد اېته دى. عبارلر لغت گه عرب الفباسى بۇيىچه جايلاشتيريلگن. مينگ يىل لىر دوامى ده خلق نىنگ عُرف-عادت ، رسم-رسوم لىر دوامى ده شكللنگن بونده ي خلقانه بيريكمه لىر خصوصيتى دن كېلىب چيقيب ، ايرىم حرف لىر گه كۆپ (مثلاً «ب» حرفى گه ۴۳ بېت) ايرىم لىر گه كم (مثلاً «ط» حرفى گه ۳ بېت) جاي اجره تىلگن. لغت مقاله سى ساده توزيلگن. ايضاحلنه يانگن عبارلر اول عربى ، سۇنگره لاتىن يازووي ده بېرىلگن. بيريكمه معناسى و مثال لىر عرب يازووي ده يازيلگن. اۋزبېكستان و افغانستان ده گى اۋزبېك عبارلر ينى اۋز ارا قياسلش نتيجه سى ده اولرنى اوچ گروه گه بۇلىش ممكن:

بيريچى گروه نى اۋزبېكستان و افغانستان اۋزبېك لىر تىلى ده ايشله تيله ديگن مشترك عبارلر تشكيل قيله دى. اۋزبېكچه تاغنى تلقان قىلماق- افغانستان اۋزبېك لىر ده تاغدى تلقان قىلماق- يۇق قىلماق ؛ اۋزبېكچه اىگينه بىلن قودوق

قازماق - افغانستان اۋزبېك لريده ايگينه مينن قودوق قازماق - (توركيه تورك لريده ايغنه ايله كويو كرمك) - مشقتلى محنت قيلماق .

ايكينچى گروه گه افغانستان اۋزبېك لرى و تاجيك لرى ايشلته ديگن عبارلر كيره دى: حسن غمكش - دايم غم بيلن يوروچى ، جن و بسم الله - بير-بيرىنى اوچره ته آلمه يديگن و قرشى آدم لرى حقيده .

اوچينچى گروه گه افغانستان اۋزبېك لرى تيلي ده ايشلته تيله ديگن عبارلر كيره دى: بالا كېتماق - اۋغريله ماق ؛ چارپاي قيلماق - اۋيلنتيرماق ؛ قوتره گن كوچيك - آلفير ، همه گه تشلنه ديگن .

بولردن باشقه لغت ده ايگى تيل ده ايگى معناده ايشلته تيله ديگن بيريكمه لر هم اوچره يدى . وداع قيلماق اولرده خيرلشماق ، بيزده وداعلشماق ، تاققه چيقماق بيزده عادى بيريكمه ، اولرده مجازى حكومت دن ناراض بۇلماق ، مخالف و ياغى بۇلماق معناسيده ايشلته تيله دى . افغانستان ده گى اۋزبېك لرى ياقه سى بيرتوق نى بيچاره و جبرلنگن معناسي ده گى ، بيز اېسه عادى بيريكمه صفتيده ايشلته ميز .

محمد حليم يارقين عبارلر نينگ همه معنالرينى بېريش گه حركت قىلگن . سوبوتى گه سوو قويماق نى ايگى معناسينى قيد اېتگن : ۱ . قتيق تنبيه بېرماق ؛ ۲ . قيننه ماق ، عذابله ماق .

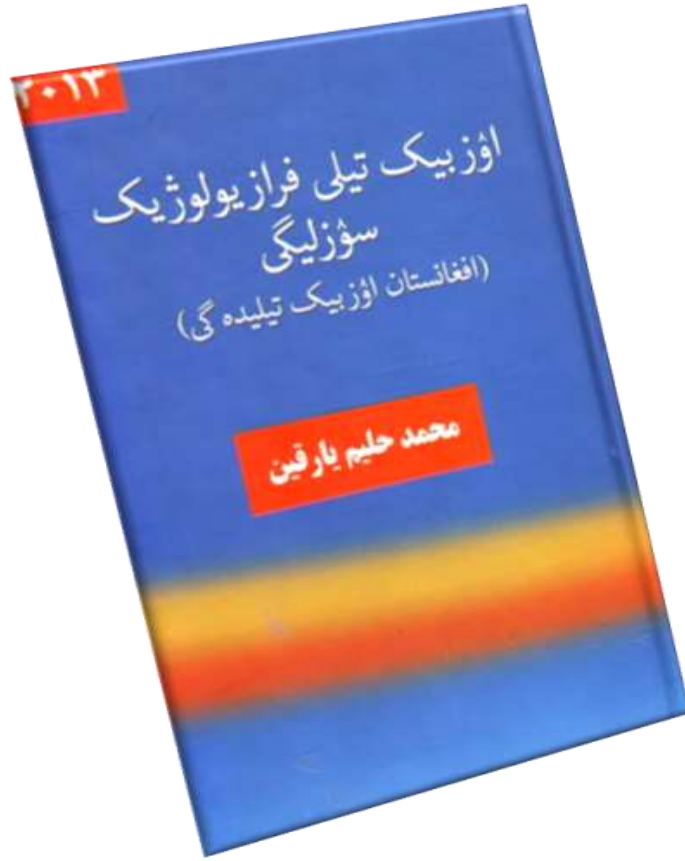
در الماق نينگ اوچ معناليگىنى تاكيدله گن : ۱ . كويماق ؛ ۲ . حسرتلنماق ؛ ۳ . قتيق غضبلنماق .

لغت ده ايريم بيريكمه لرگه حتى تۇرت يا بېش معنا هم بېريلگن . عالم عباره معنالريگه مثال لرنى كۇپراق آغزه كى نطق دن آلگن گپ كۇتره آلمه يديگن معناسيده گى سركه سى سوو كۇترمه يدى عباره سيگه قويده گى مثال نى كېلتيره دى : نيمه قىلر اېدينگ گېريب . سركه سى سوو كۇترالمه گىنى بيلمس ميدينگ ؟! طالع سيز ، بد قدم معناسيده گى قوروق اياق عباره سيگه قويده گى جمله مثال صفتيده كېلتيريلگن : شېريگيز قوروق ايق اېكن . قۇشيلگنيدن بېرى فقط ضرر قيلماق ده ميز .

بيرينچى مرته چاپ اېتيلگن اوشبو لغت كېلگوسيده تۇلديريليب ، نشر قىلينيشى گه ايشانه ميز . ايگينچى نشر يده عالم قويده گى مسأله لرگه اعتبار بېرسه يخشى بۇلر اېدى :

۱ . لغت ده گى املاوى خطالرگه ؛

۲ . مثال لرى كۇپراق بديعى ادبيات لردن آلينسه .

کتاب بېلگې لری:

* اثر آتی: اۆزبېک تیلى فرازیولوژیک سۆزلیگی

* مؤلف و تۆپلاوچی: یارقین ، محد حلیم

* نشر اېتووچی: خراسان انتشارات مؤسسە سی

* باسیلگن بیلی: کۆکلم 2013/1392 م.

* باسیلگن بېری: تهران (ایران)-کابل

* تیراژی: 1000

* عبارە لر سانى: 2918 ته

* کتاب بیچیمی: وزیرى

* کتاب بېت لری: 438

Presented by:

BAYANI SOCIAL & CULTURAL FOUNDATION
www.bayanifoundatuon.com